

Guldalderens natur får

Naturpleje i den helt store skala er ikke kun godt for naturen. Det kan også være en gunstig forretning og skabe lokale arbejdspladser

Galloway er både hårdføre og giver gode bøffer. Dyrene slægtes og sælges lokalt på øen. Læsø LIFE-projektet har på den måde ikke kun styrket naturen, men også øsamfundet,

Tekst: Søren Skov

Foto: Thomas Retsløff, Naturstyrelsen

soeren.skov@nordjyske.dk

Store flokke med græssende kreaturer, heste og får i et storslået landskab med overdrev, heder og enge. Sådan så broderparten af Danmark ud fra bondestenalderen og frem til begyndelsen af 1900-tallet.

I dag er de store, åbne landskaber med græssende dyr de fleste steder en saga blot. Men de er langt fra glemt. Takket de mange kendte landskabsmalerier fra malerkunstens guldalder i 1800-tallet, er datidens landskaber stadig indbegrebet af den "rigtige" danske natur før industrialiseringen og landbrugets effektivisering ændrede vores natur for altid.

Hist og her har vi skam også overdrev, heder og enge, der græsses ligesom i gamle dage. Men de store uendelige landskaber med store flokke af græssende kreaturer, heste og får er væk.

Sådan da.

På Læsø har Guldalderen fået nyt liv. Her kan man atter opleve vidstrakte overdrev, enge og heder, der græsses af kreaturer, heste og får.

Det er et storstilet naturgenopretningsprojekt, Læsø LIFE, der begyndte i 2012 og som vil blive afsluttet i år, der har bragt guldalderens natur tilbage til Læsø.

Det store naturprojekt gennemføres af Naturstyrelsen og Læsø Kommune med støtte fra EU.

Det er ikke kun naturen, der har fået et løft gennem Læsø LIFE-projektet. Der er også blevet skabt nye arbejdspladser.

Hele ø-samfundet er på den måde blevet styrket.

Samgræsning er nøglen

- Det eneste dårlige, der er at sige om Læsø Life-projektet, er at vi ikke selv har fået ideen, siger Henning Johansen, formand for den nye Lodsejerforening, der har en nøglerolle i den store naturgenopretning.

Ide-manden bag Læsø LIFE er Jesper Blom-Hansen, skovrider i Naturstyrelsen Vendsyssel.

Rønnerne. Natur med græssende heste så langt øjet rækker. Her er mange ynglende vadefugle - bl.a. den fåtallige engryle, men Rønnerens ornitologiske stjerne er sten-venderen, idet hovedparten af den danske bestand yngler her.

Når heder, enge og overdrev i det ganske land i dag får lov til at gro til, skyldes det den dårlige driftsøkonomi ved at have græssende dyr. Og den dårlige driftsøkonomi skyldes bl.a. nutidens ejerstruktur med et hav af bittesmå parceller.

Sjældne dyr og planter forsvinder

- I enge og moser er der et væld af små matrikler, der er gået i arv gennem flere generationer. Nogle af de nuværende ejere har ikke tilknytning til hverken landbrugserhvervet eller lokalområdet, andre bor stadig på egnen, men har opgivet at grasse det, da der ikke er økonomi i at have dyr på så små arealer, fortæller Jesper Blom-Hansen, Uden kreaturer, heste og får gror Læsøs mange enge og overdrev til. Dermed forsvinder en lang række sjældne dyr og planter, der er knyttet til den lysåbne natur.

- De lysåbne naturarealer på Læsø har derfor helt åbenlyst en værdi for naturen, men de har også en samfundsværdi. De lysåbne naturområder benyttes således til jagt, der er vigtigt for mange mennesker på Læsø, de har en landskabelig herlighedsværdi for bå-

de øens fastboende og de mange besøgende og sidst - men ikke mindst - har de også en økonomisk betydning i forhold til øens turisme, bl.a. den populære rideturisme, siger Jesper Blom-Hansen

Der er derfor mange gode grunde til at genoprette de tilgroede overdrev og enge og få den lysåbne natur tilbage.

I praksis er det imidlertid ikke helt lige til. Det er især de store udgifter til hegn samt det store tidsforbrug til det fornødne opsyn med dyrene, der gør det svært at få lodsejerne til at have dyr på deres arealer.

Løsningen er derfor, at lodsejerne etablerer samgræsning.

En hektar jord, der skal græsses, kræver 400 meter hegn svarende til 400 meter hegn pr. hektar.

100 hektar, der skal græsses, kræver 4000 meter hegn svarende til kun 40 meter hegn pr. hektar.

Store fælleshegn kan derfor give en stor besparelse i de dyre hegningsudgifter.

Det samme gælder tidsforbruget til det daglige tilsyn af dyrene.

Hvis udgangspunktet er ét dyr pr. hektar

og der bruges to minutter til tilsyn af hvert dyr og der typisk er en transporttid til og fra engen på 30 minutter hver vej - 60 minutter i alt - kræver et dagligt tilsyn af ét dyr i alt 62 minutter pr. hektar/dyr.

Såfremt hegnet er på 100 hektar, og der er 100 dyr i hegnet, er der stadig en transporttid på i alt 60 minutter.

Forskellige interesser

Dertil kommer to minutter til tilsyn pr. dyr. Her skal der i alt bruges 260 minutter til tilsyn af 100 ha/dyr svarende til blot 2,6 minutter pr. hektar/dyr.

- I samarbejde med Læsø Kommune og Læsø-boerne har vi derfor etableret en lodsejerforening, der fungerer som en form for andelsforening med samgræsning i store hegn, fortæller Jesper Blom-Hansen.

At etablere en lodsejerforening til samgræsning lyder enkelt, men er i virkeligheden dybt kompliceret, påpeger lodsejerforeningens formand, Henning Johansen.

- Vi er jo flere hundrede forskellige lodsejere, der har vidt forskellige interesser. Det har været et meget stort arbejde at tage hen-

nyt liv på Læsø

Holtemmen. Her veksler kær, mose og enge i et forunderligt mosaiklandskab.

Øen, der steg op af havet

LÆSØ ER den største ø i Kattegat. Den har et areal på 113 kvadratkilometer. Der er 1814 indbyggere. **MODSAT RESTEN** af Danmark, hvor størstedelen af arealerne udnyttes til landbrug, er landbruget lillebror på Læsø idet to tredjedele af øen er skov eller naturområder såsom heder, kær og enge.

LÆSØ ADSKILLER sig også fra andre danske øer ved sin geologiske historie.

ALLE ANDRE danske øer kan føre deres oprindelse tilbage til enten en kerne af istidsaflejringer eller - ved Ertholmene ud for Bornholm - til ældgamle klipper, men sådan er det ikke på Læsø. Læsø er steget op af havet som følge af landhævningen efter den seneste istid. Øen hæver sig stadig med to millimeter om året.

DE ÆLDSTE dele af Læsø er derfor kun knap 5000 år gamle. Midt på øen - hvor de ældste fossile sandrevler er fundet - er der derfor rejst en fødselssten.

DA LÆSØ i biologisk forstand derfor altid har været en isoleret ø, mangler mange af fastlandets dyr på Læsø. Eksempelvis er rådyret den eneste hjort på Læsø, og den er her kun, eftersom den blev sat ud i 1952-54. Til gengæld huser Læsø nogle af Danmarks største bestande af sæler, andefugle, terner og vadefugle.

syn til alle, så alle kan se sig selv i projektet, men Naturstyrelsens medarbejdere på kontoret i Skagen har været utrolig dygtige til at få enderne til at nå sammen, siger Henning Johansen.

Som led i LIFE-projektet er der blevet ryddet store områder med ikke-hjemmehørende nåletræer og invasive arter såsom hybenrosen og vadegræs.

I takt med at arealerne er blevet ryddet, er de derpå blevet hegnede og overdraget til den nye Lodsejerforening.

Gennem lodsejerforening bliver der nu afgræsset 2500 hektar svarende til 25 kvadratkilometer.

På de 2500 hektar er der i øjeblikket omkring 1200 kreaturer, 250 heste og 300 får.

Gøgeurter og vibefedt

Takket være den nye afgræsning har Læsøs store arealer med overdrev og enge fået nyt liv. Både de ferske enge og de vidstrakte strandenge.

Blomstrende gøgeurter og vibefedt stortrives i øens kær. Ryler og rødben har fået genskabt deres yngleområder.

Modsat små målrettede naturplejeprojekter sker det hele helt af sig selv, alt i mens de mange heste, kreaturer og får gumler sig frem fra tue til tue.

- De fleste naturpleje-projekter omfatter små områder, nogle gange ned til nogle få hektar. Her er der ofte en detaljeret plan for græsningen for at tage hensyn til specifikke arter, men sådan fungerer det ikke på Læsø. Arealerne er ganske enkelt alt for store til at vi på den måde kan udarbejde detaljerede plejeplaner. I stedet overlader vi det til naturen selv.

Når dyreflokkene går rundt i de store hegn finder de selv områder, hvor der er tørt og hvor de kan lide at være. Andre steder træder de mange dyr vådområderne op. Græsningstrykket og dyrenes slid på arealerne varierer derfor fra sted til sted. Det er på den måde, at de forskellige småbiotoper og nicher i de store enge og overdrevsområder oprindeligt er blevet skabt. Sådan fungerer det igen på Læsø, siger Jesper Blom-Hansen.

Når den naturlige dynamik på den måde får lov at råde, skabes der hele tiden nye bio-

toper, der kan tilgodese de mange vilde arter dyr og planter, der lever på Læsø.

Modsat mange naturplejeprojekter, hvor de ryddede områder ender med at gro til igen, er den lysåbne natur på Læsø kommet for at blive.

Økonomisk bæredygtig

EU-LIFE projektet er nu under afvikling.

Officielt slutter det i begyndelsen af 2018, men allerede nu er det slut offentlige støttekroner. Det er nemlig ikke mere nødvendigt.

- Takket være de store enheder, der er blevet etableret gennem Lodsejerforeningens samdrift, er afgræsningerne på Læsø blevet kommerciel bæredygtig. Afgræsningen vil derfor fortsætter, når projektet er slut. Kødet afsættes lokalt på øen til gode priser, der har gjort det muligt at lønne nye, lokale arbejdspladser, forklarer Henning Johansen.

Hele Læsø Life-projektet omfatter 3800 hektar svarende til 38 kvadratkilometer. Der er derfor også områder med i projektet, som ikke er hegnede, men hvor der stadig er afgræsning.

- Af hensyn til de mange besøgende på

Læsø, er der områder, hvor vi ikke vil have hegn, som kan gøre naturen mere utilgængelig. Vi har derfor i Lodsejerforeningen ansat en hyrde, der går rundt med 300 får og som samtidig fungerer som en meget populær naturvejleder, fortæller Henning Johansen.

At det store naturplejeprojekt på Læsø har vist sig i stand til ikke blot at styrke naturen, men også øens lokalsamfund, har fået flere natur- og nærlokale ildsjæle fra det øvrige Nordjylland til at opsøge Lodsejerforeningen på Læsø.

- Vi har allerede nu været på fastlandet flere gange for at holde foredrag og fortælle om vores gode erfaringer. Forhåbentlig kan det inspirere til lignende projekter med samgræsning andre steder i Nordjylland, siger Henning Johansen.